

Lepkebiológiai megfigyelések.

(Sesia-bábok. Rendellenes megjelenés. Torzok.)

Soha sem mulasztom el, hogy tavaszkor végig ne járjam a ribiszke bokrokat és össze ne gyűjtssem az ágaikban rejtőző Sesia-bábokat. Eszköz alig kell a gyűjtéshez, mert a Sesia hernyója által lakott ág könnyen törik és olló nélkül nem ejt az ember eleven sebet a cserjén. Munkámban feltétlenül biztosan járok el, úgy, hogy a letört ágak mindegyikében ott van a báb, s a legritkább esett, hogy egészséges hajtást törjek le.

Megtörtént, hogy rövid időre rá. miután a cserjéket végig mustráltam volna, látom öreg vinczellérünket, amint tisztogatja, nyesegeti a ribiszke bokrokat. Hozzá érve, nagy haragban lettem. Mindjárt azzal fogad, — persze ékes tót nyelven, — hogy valami számár már megint össze-vissza tördelte a ribizskét, csak úgy mint tavaly. Ez volt még a legszelidebb kifejezése az ő haragjának többi megnyilatkozásai között!

Nyeltem egy nagyot és — hallgattam

Pedig a jó öreg, ha tudta volna, hogy épen azok az ágak, melyeket ő az idén „megnyes“, lesznek a legalkalmasabbak arra, hogy a *Sesia tipuliformis* Cl. rájuk rakja petéit, mert eleven sebre talál; ha tudta volna, hogy ez a nyesegetés egy hónappal a lepke röpkölése, petézése előtt, mennyire megkönnyíti a hernyó életfeltételeit, ha egyáltalában tudta volna, hogy miért van annyi száraz ág a ribizskén: — nem kellett volna nekem olyan nagyot nyelnem. A kapott lecke még olcsó is volt, ha arra gondolok, hogy én a bábokat a szomszéd ribizskéjéből szedem és rajtakapnak!

De ez csak egy furcsaság, ami velünk rovarászokkal sokszor megesik, ha gyűjtésünk közben tudatlanok állnak útunkba. Nehezebb az úr félének megmagyarázni, ha azt kérdezi: mire való az a sok lepke? mert a vinczelleremet a jövő tavasszal kivethetem a ribiszke bokrokhoz és megmutathatom neki, milyen gondosan „tenyészt“ a kukacot, de ha emennek a kérdésére meg is mutatom vidékünk lepkéinek jegyzékét, nem fog látni mást, mint neveket és számokat.

Egészen más a helyzet, midőn a rovarász czéhbeliei elé terjeszti gyűjtésének eredményét — a gyűjtött állatok jegyzékét. Nem kell más, mint név és dátum! Nem kell se bevezetés, se illustratio. Az avatott lepkész képzelete minden név olvasásánál felidézi az állat képét, a maga színes pompájában, és megvan az illusztráció.

Az elmuló év, mely az entomologusnak, fájdalom, csak egy be nem váltott ígéret maradt, abnormis időjárásával nehéz kérdés elé állította a mi állatjainkat, az amúgy is nehéz megélhetés kérdése elé. Nemcsak a hernyó, de a lepke is megérezte az idő súlyos voltát, a báb sok esetben csak torzot szült, mi entomologusok pedig csak aránytalanul nagy fáradságok árán jutottunk némi csekély zsákmányhoz. Hogy is ne? mikor a kezdet az volt, hogy én április 11-iki kirándulásomon a *Valeria oleagina* mellett, néhány lépésnyire tőle a *Brotolomia meticulosa* frissen kelt példányát gyűjtöttem, melynek különben a rendes megjelenési ideje — nálunk — június és ismét augusztus és szeptember hó. A korán beállott őszi hideg pedig az elkésett lepkék elkésett ivadékkát kényszeríti bábozni, amikor az az ivadék még nem érte el a kellő nagyságot és érettséget.

Igy például az október elején beállott nagy dér után, mely a hervadó természetet, mondhatni, váratlanul lepte meg, a *Thyatira batis* néhány félig kinőtt hernyóját találtam a *Rubus idaeus* levelein. Bár ezek a hernyók, mint éjjeli állatok napközben a levelek alsó felén szoktak elrejtőzni és csak éjjel ezek, a mondott reggelen valamenyi elé jött és kiült a deres levelek színére, a nap sugarain sütkérezni.

Szobába vittm őket; egyik — a legkisebb — elbábozott, a többi még mindig vígan eszik. Úgyszintén a *Cucullia tanacetii* hernyója is, melyet nagyobb számban találtam, október közepén még mindig eszik, tehát két hónappal késett el!

Nem csoda, hogy ilyen módon nagyon sok állat pusztul el, még mielőtt bábozhatott volna. Ez a magával jó tehetetlen állapot pedig az ellenségek ezreit zudítja reá. Sok elvész, sok, amikor üt a megváltás órája, mint torz-lepke hagvja el bábhüvelyét.

Ezeknek az élete aztán nagyon küzdelmes egy élet! Ha véletlenül hím, úgy nem akad neki párja és ez a keserves állapot még csak hosszabrá nyújtja életét, melynek pedig a születés percétől fogva csak két czélja van: a copulatio és a mindennapi élelem megszerzése!

A mult nyáron ismeretséget kötöttem egy ilyen szegény nyomorékkal: *Amphipyra tragopogonis* volt. Csalétekre jött egy nap; én látva, hogy az egyik szárnya össze van zsugorodva, ujjammal el akartam igazítani a mézes madzagról, de kezemre mászott, hát leráztam. Másnap újra csak eljött. Most Aigner barátom nyomorékgyűjteményében van. Ugyancsak csalétekre jött egy röpielni nem tudó *Asphalia ridens* is. Messziről jöhetett, mert a közelben tölgycfa nincsen és fel kell tennem, hogy nem a nyalánság hozta, hanem azért jött, mert éhes volt. Ez aztán az igazi lepkenyomorúság!

Még kell itt még emlékeznem azokról a torzokról is, melyek még arra sem képesek, hogy ily módon tengessék életüket. Ezek a fej nélküli lepkék.

A „Rovartani Lapok“ 1898. tolyamában Abafi A. Lajos „A lepkék torz képződéseiről“ írván, megemlékszik a „hernyófejű“ lepkéről és a fej nélkül való *Bombyx mori*-ről is. Az előbbire biztos adata nincs, az utóbbi pedig, mint mesterségesen, nagytömegekben tenyésztett állat, mely sok betegségnek és nyavalyának van kitéve, nem eléggé alkalmas példa ennek a kérdésnek az illusztrálására.

A véletlen folytán alkalman nyílt, hogy mind a két esettel közelebről megismerkedhessem. Az egyik a *Pterostoma palpina* egy teljesen kifejlődött és egészen ép, szép példánya volt. Csak-hogy a lepke feje nem volt szabad, hanem a vállfedőktől kezdve a bábhüvelybe maradt szorítva; természetes, hogy ennek folytán tapogatói sem mozghattak szabadon, hanem a test hosszában hátra lettek szorítva és az állat szemeinek sem vehette hasznát. Fűzfa-törzsön, magával tehetetlenül s mintegy megbénulva várta reménytelen sorsát. Ez lett volna a hernyó-fejű lepke egy élő példája. Tulajdonképen nem is volt az torz, hanem — lássuk csak, hogyan hagyja el a lepke a bábhüvelyt. Midőn elérkezett a pillanat, hogy az immáron átalakult állat új életre ébred, a test gyűrűinek ismételt összehúzása és megnyújtása által elválik a szorosan hozzá tapadó kéregtől s egyúttal előre nyomul a hüvelyben. Még egy erőfeszítés és a hüvely megreped. Törvényszerűleg mindég a tor és nyak lemezei hasadnak meg,

Ez után a lepke bókoló mozgást végez, — a test nyugodtan marad, miközben torával és fejével előre görnyedez — mindaddig, míg a fejrészeket és lábakat fedő lemezt, az egész „maszkot“ nem sikerül egy darabban elválasztania a szárnyfedő lemezektől. Amint ez megvan, a lepke szabad. Kiegyenesedik a meggörbedt helyzetből, s ezzel már fejét és tapogatóit teszi szabaddá;

majd lábait huzogatja elé a lehelletszerű, finom pólyákból és — el-
mászik. Megtörténik, hogy a lepke egyik vagy másik tagját nem tudja
ily simán elválasztani a bábhüvelytől, vagy a hüvely egyenlőt-
lenül száradt s a helyett, hogy a varratoknál elválnék, törik.

Igy volt az én *Pterostoma palpin*ammal is, melynél a hosszú
ajkak tokja nem vált el a maszkkal egy darabban, hanem reá-
tört a lepke fejére s megszáradván oly szorosra húzódott össze,
hogy a szegény állat bármint igyekezett is magát első lábával
megszabadítani a furcsa álarctól, az elválaszthatatlanul a fején
maradt. Talán még ennél is érdekesebb az az eset, midőn a lepke
feje egészen hiányzik.

A *Spilosoma fuliginosa* egy példánya volt hosszú időn át
gyűjteményemben, a mely épen ezen fogyatékkossága által vált ki.
Ennél a fej és a nyak teljesen hiányzott. Sebhely nem látszott
a torán, hanem miként a háta, azonképen a fej helye is be volt
növe hosszú, szóralakú pikkelylyel. Az élve talált állat különben
teljesen ép volt, ami ismét kizárja, hogy madár vagy ragadozó
kezében lett volna.

Ennek a rendkívüli és ritka abnormitásnak nehéz a helyes
magyarázatát megadni. A bábhüvely talán megoldotta volna a
rejélyt, de hát azt nem találtam meg. Annyi azonban bizonyos,
hogy ez esetben a csonkításnak a bábállapot legelején kellett be-
következnie, mert különben meglátszott volna rajta a forradás helye.

Hogy a lepkék bábállapotban mily monstruozus csonkításokat
képesek túlélni, elég, ha a Természettudományi Közlöny múlt évi
folyamában megjelent és számos rajzzal kísért czikkre — „Össze-
növesztett pillék“ — utalok. Igaz hogy az ott leírt csonkított álla-
tok egytől-egyig nyomorékok maradtak; de ezt bizonyára csak
a „kezelés“ eredményezte, míg az én *Spilosomám*, eltekintve a
fej hiányától, teljesen kifejődött, szép állat volt.

Nécsey István.

Paederastia rovaroknál.

A rovarok életében még nagyon sok a rejtélyes jelenség, a
melynek magyarázatául olykor még csak sejtelemmel sem bírunk.
Ily rejtélyes, szinte megfoghatatlan jelenség a fajtalanság, azonos
vagy rokonfajtájú hímek közt. Az ide vonatkozó megfigyelések